અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.
DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

ભારત સંઘ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

નરેન્દર સિંહ

૨૯ જુલાઈ, ૨૦૦૫

[અરિજિત પસાયત અને એચ. કે. સેમા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

નોકરી બાબતનો કાયદો :

ગેરકાયદેસર લાંચના કારણસર કર્મચારીની નોકરીમાંથી બરતરફી – એપેલેટ ઓથોરિટી દ્વારા અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી – ટ્રિબ્યુનલે કર્મચારીને પુનઃસ્થાપિત કરવા સત્તાવાળાઓને નિર્દેશ આપીને તે રદ કર્યો – તેને પડકાર – હાઇકોર્ટે નિરર્થક ગણીને ફગાવી દીધો – અપીલ પર, ઠેરવ્યું: નિયોક્તા દ્વારા પુનઃસ્થાપનાના હુકમનો અમલ કરવામાં આવ્યો માત્ર તેટલા કારણસર અરજી નિરર્થક બનતી નથી – તેથી ગુણદોષ પર નવેસરથી નિકાલ માટે મામલો હાઇકોર્ટને પરત સોંપવામાં આવે છે.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો :

'નિરર્થક' (ઇનકુકુટુઅસ) – તેનો અર્થ.

સામાવાળા-કર્મચારી સામે કસ્ટમ ડ્યુટી ચૂકવ્યા વિના બે અફઘાન નાગરિકોને કસ્ટમ્સમાંથી ક્લિયર કરાવવા બદલ ગેરકાયદેસર લાંચ સ્વીકારવાના આરોપસર ખાતાકીય કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી. શિસ્ત સત્તામંડળ દ્વારા તેમને આખરે બરતરફ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમના દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ પણ એપેલેટ સત્તામંડળ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. આ હુકમોને પડકારતાં, સામાવાળા-કર્મચારીએ સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ મૂળ અરજી (ઓરિજિનલ એપ્લિકેશન) દાખલ કરી હતી. ટ્રિબ્યુનલે હુકમ રદબાતલ કરીને નિયોક્તાને સામાવાળા-કર્મચારીને તાત્કાલિક સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજી દાખલ કરીને નિયોક્તા દ્વારા સદર હુકમને પડકારવામાં આવ્યો હતો. દિલ્હી હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આ અરજીને નિરર્થક ગણીને ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેથી વર્તમાન અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

અપીલ મંજૂર કરતાં, કોર્ટે ઠેરવ્યું :

૧.૧. હાઇકોર્ટનો હુકમ સ્પષ્ટપણે બચાવ અસમર્થ છે. માત્ર એટલા માટે કે અપીલકર્તા દ્વારા પુનઃસ્થાપનાના હુકમનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો, તેનાથી

રિટ અરજી નિરર્થક બની જતી નથી જેવું કે હાઇકોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હતું. [૯૦૧-એફ]

ભારત સંઘ વિરુદ્ધ જી.આર. પ્રભાવલકર અને અન્ય, (૧૯૭૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૨. 'નિરર્થક' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ નિષ્પ્રભાવી, બિનઉત્પાદક અને ફળહીન થાય છે. કોઈ હુકમનો અમલ કરવાથી, હુકમની કાયદેસરતા સામેનો પડકાર નાબૂદ થતો નથી અને તે બિનજરૂરી પણ બનતો નથી. તેથી, ગુણદોષના આધારે નવેસરથી નિકાલ માટે મામલો હાઇકોર્ટને પરત સોંપવામાં આવે છે. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે કેસના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો નથી. [૯૦૨-બી, સી]

દીવાની અપીલ હકૂમત : સિવિલ અપીલ નં. ૧૮૧૩/૨૦૦૩.

સી.ડબલ્યુ.પી. નં. ૫૮૬૯/૨૦૦૧ માં દિલ્હી હાઇકોર્ટના તારીખ ૫.૧૨.૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફથી એ. શરણ, અધિક સોલિસિટર જનરલ, એસ. વસીમ એ. કાદરી, અમિત આનંદ તિવારી, શ્રીમતી અનિલ કટિયાર અને ડી.એસ. મહરા.

સામાવાળા તરફથી રાજીવ દત્તા અને ડૉ. કૈલાશ ચંદ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરિજિત પસાયત દ્વારા આપવામાં આવેલ :

ભારત સંઘ અને અધિક પોલીસ કમિશનર (ઓપીએસ), નવી દિલ્હીએ દિલ્હી હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા વર્તમાન અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ અરજીને નિરર્થક ગણીને ફગાવી દેતા પસાર કરાયેલા હુકમની કાયદેસરતા સામે પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે.

વિવાદ ખૂબ જ મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં રહેલો છે અને નીચે મુજબ છે:

સામાવાળા (જેમને અહીં 'કર્મચારી' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) સામે એવા આરોપસર ખાતાકીય કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી કે તારીખ ૨૭/૨૮.૨.૧૯૯૬ ના રોજ જ્યારે તેઓ ઇન્દિરા ગાંધી ઇન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ પર વિજિલન્સ સેલમાં તૈનાત હતા ત્યારે તેમણે ચૂકવવાપાત્ર કસ્ટમ ડ્યુટી ચૂકવ્યા વિના બે અફઘાન નાગરિકોને કસ્ટમ્સમાંથી ક્લિયર કરાવવા બદલ ગેરકાયદેસર લાંચ સ્વીકારી હતી. શિસ્ત સત્તામંડળ દ્વારા તારીખ ૭.૮.૧૯૯૭ ના હુકમથી તેમને આખરે બરતરફ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ પણ એપેલેટ સત્તામંડળ દ્વારા તારીખ ૨૦.૧૧.૧૯૯૭ ના હુકમથી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. આ હુકમોને પડકારતાં સામાવાળા-કર્મચારીએ સેન્ટ્રલ એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ, પ્રિન્સિપલ બેન્ચ, નવી દિલ્હી (ટૂંકમાં 'ટ્રિબ્યુનલ') સમક્ષ મૂળ અરજી દાખલ કરી હતી. તારીખ ૨૧.૧૧.૨૦૦૦ ના હુકમથી, ટ્રિબ્યુનલે શિસ્ત સત્તામંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૭.૮.૧૯૯૭ ના

બરતરફીના હુકમને તેમજ એપેલેટ સત્તામંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૨૦.૧૧.૧૯૯૭ ના હુકમને રદબાતલ ઠેરવ્યો હતો. સામાવાળા-કર્મચારીને તાત્કાલિક સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. વર્તમાન અપીલકર્તા દ્વારા ભારતના સંવિધાન, ૧૯૫૦ (ટૂંકમાં 'સંવિધાન') ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજી દાખલ કરીને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને પડકારવામાં આવ્યો હતો. દિલ્હી હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે તારીખ ૫.૧૨.૨૦૦૧ ના તેના હુકમ દ્વારા નીચે મુજબ અવલોકન કરીને રિટ અરજીને નિરર્થક ગણીને ફગાવી દીધી હતી:

> "અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઓ.એ. ૯૫/૯૮ માં પસાર કરાયેલ ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૨૧.૧૧.૨૦૦૦ ના હુકમના અનુસંધાનમાં સામાવાળાને પહેલેથી જ સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે જેના કારણે આ અરજી નિરર્થક બની ગઈ છે. પરંતુ અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે હજુ પણ ખાતાકીય કાર્યવાહીને વાજબી ઠેરવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. અમે તેનાથી પ્રભાવિત થયા નથી કારણ કે અરજદારે ટ્રિબ્યુનલના હુકમનો પહેલેથી જ અમલ કરી દીધો હતો.
>
> રિટ અરજી, તે મુજબ, નિરર્થક ગણીને ફગાવી દેવામાં આવે છે."

વર્તમાન અપીલમાં અપીલકર્તાનું વલણ એવું છે કે હાઇકોર્ટ દ્વારા લેવાયેલ દ્રષ્ટિકોણ સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે. માત્ર એટલા માટે કે સામાવાળા-કર્મચારીને

વાદગ્રસ્ત હુકમોના અનુસંધાનમાં સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા હતા, તેનાથી અરજી નિરર્થક બનતી નથી.

તેના જવાબમાં, સામાવાળા-કર્મચારી તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રિબ્યુનલનો હુકમ કોઈ ખામી વિનાનો છે અને ગુણદોષના આધારે પણ સદર હુકમમાં દખલગીરી માટે કોઈ અવકાશ નથી. અન્યથા પણ હાઇકોર્ટે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે તેમ પુનઃસ્થાપનાના હુકમ પછી રિટ અરજી ખરેખર નિરર્થક બની ગઈ હતી.

હાઇકોર્ટનો હુકમ સ્પષ્ટપણે બચાવ અસમર્થ છે. ગુણદોષના આધારે ટ્રિબ્યુનલના હુકમને પડકારતી રિટ અરજી ટ્રિબ્યુનલના હુકમનો અમલ કરવા માત્રથી નિરર્થક બનતી નથી. માત્ર એટલા માટે કે અપીલકર્તા દ્વારા પુનઃસ્થાપનાના હુકમનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો, તેનાથી રિટ અરજી નિરર્થક બની ન હતી જેવું કે હાઇકોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હતું. આ સ્થિતિ ભારત સંઘ વિરુદ્ધ જી.આર. પ્રભાવલકર અને અન્ય, [૧૯૭૩] ૪ એસ.સી.સી. ૧૮૩ માં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવી હતી. તે નિર્ણયના ફકરા ૨૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

> "વિદ્વાન વકીલ શ્રી સિંઘવીએ ત્યારબાદ અમારું ધ્યાન એ હકીકત તરફ દોર્યું કે હાઇકોર્ટના ચુકાદા પછી રાજ્ય સરકારે ૧૯ માર્ચ, ૧૯૭૧ ના રોજ એક હુકમ પસાર કર્યો છે, જેની અસર તત્કાલીન મધ્યપ્રદેશ રાજ્યના

સેલ્સ ટેક્સ ઓફિસરોને બોમ્બેના સેલ્સ ટેક્સ ઓફિસર્સ, ગ્રેડ-૩ ની સમકક્ષ ગણવાની છે. અમારા મતે, આ હુકમ રાજ્ય સરકાર દ્વારા માત્ર હાઇકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દેશોનું પાલન કરવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો છે. તે એવા સમયગાળા દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે ચુકાદા સામેની અપીલ આ અદાલતમાં પેન્ડિંગ હતી. રાજ્ય સરકારે હાઇકોર્ટના નિર્દેશોનું પાલન કરવા માટે પગલાં લીધાં તે હકીકત પરથી એવો નિષ્કર્ષ નીકળી શકે નહીં કે ભારત સંઘ દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ નિરર્થક બની ગઈ છે."

નિરર્થક શબ્દપ્રયોગનો અર્થ નિષ્પ્રભાવી, બિનઉત્પાદક અને ફળહીન થાય છે. તે લેટિન શબ્દ ફ્રુક્ટસ (ફળ) પરથી આવ્યો છે. કોઈ હુકમનો અમલ કરવાથી, હુકમની કાયદેસરતા સામેનો પડકાર નાબૂદ થતો નથી અને તે બિનજરૂરી પણ બનતો નથી.

અનિવાર્ય પરિણામ એ આવે છે કે અપીલ મંજૂર થવાને પાત્ર છે જે અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ. હાઇકોર્ટનો હુકમ રદબાતલ કરવામાં આવે છે અને ગુણદોષના આધારે નવેસરથી નિકાલ માટે મામલો તેને પરત સોંપવામાં આવે છે. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે અમે કેસના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો નથી.

ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ વિના અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.